

Archeologické výzkumy v Turnově - Nudvojovicích

„Obec Nudvojovice (k.ú. Turnov) leží v území soustavně osídlovaném od nejstaršího pravěku do současnosti, jde o „území s archeologickými nálezy“ v souladu se zák. č. 20/87 Sb. ve znění pozdějších předpisů. Z tohoto důvodu je nutné registrovat veškeré zemní zásahy.“ Tento odstavec se pravidelně objevuje ve všech vyjádřeních k zemním a stavebním pracím, ke kterým má v této obci dojít. Důvody pro toto tvrzení jsou opravdu pádné.

Představíme-li si tok řeky Jizery, zjistíme-že teprve před Turnovem opouští své úzce zaříznuté údolí a pokračuje dále široce rozevřeným územím směrem k Mladé Boleslavi. Jizera tvořila důležitý komunikační prvek, procházela v její ose pojizerská stezka, překračovaly a křižovaly ji komunikace další. Právě v místě křižovatek – brodů se již od nejstarších dob vytvářely sídelní aglomerace. Zde docházelo k směně výrobků i surovin, výměnám technologií atd. A právě Nudvojovice na takovéto strategické křižovatce leží.

První zmínka o archeologickém bádání v Nudvojovicích pochází z výroční zprávy turnovského muzea za léta 1893-1896. Do archeologické literatury Nudvojovice byly uvedeny v roce 1899, kdy J.L. Píč v prvním dílu své monografie „Starožitnosti země české“ uvádí z Nudvojovic – Přepeří *popelovité jámy a střepy s píchanou výzdobou*. Archeologický výzkum zde byl proveden již v roce 1896 V. Zappem a J. V. Šimákem, šlo se o akci v poloze „Na Bubnu“ na poli pana Tomáše. Popis nálezové situace se bohužel nedochoval, našťastí byly nalezené střepy popsány na své vnitřní straně číslem jámy, kterých bylo prokopáno celkem 9. Osm jich bylo datováno do mladší doby kamenné. Další ovšem nikterak rozsáhlý výzkum proběhl v roce 1904, kdy byla prozkoumána jáma kultury s vypíchanou keramikou. Na přelomu srpna a září 1909 provedl J.V.Šimák výzkum 11 objektů. Objekty byly datovány vyjma dvou do období kultury s vypíchanou keramikou.

Archeologické vykopávky na Turnovsku měly pro vývoj českého prehistorického bádání zásadní význam. K. Buchtela, který patřil mezi hlavní odpůrce koncepce prof. L. Píče neuznávající samostatnou mladší dobu kamennou, prozkoumal v Turnově-Nudvojovicích a v Ondříkovicích-Záborčí vrstvy s neolitickou keramikou, které byly pevně stratigraficky odděleny od pozdějších vrstev. Právě nudvojovický výzkum z roku 1909 byl pověstným „hřebíčkem do rakve“ Píčovovy periodizace českého pravěku, neboť se posloupnost pravěkých kultur prokázala přímo v sídlištních jamách. V Turnově-Nudvojovicích se nad vrstvou z mladší doby kamenné nacházela sídlištní vrstva z mladší doby bronzové. Další sídlištní nálezy z počátku mladší doby kamenné byly objeveny v roce 1906 v centrální části významné archeologické lokality v Turnově - Maškových zahradách.

Další doklady po lidské činnosti v Nudvojovicích v období pravěku pocházejí ze širokého časového intervalu doby bronzové až doby železné. Jde o využití území lidem kulturního komplexu mladší doby bronzové až starší doby železné – lidem popelnicových polí. Zanechali zde po sobě nejenom pozůstatky osad, ale také žárové hroby. Nejméně jeden, který náležel kultuře lužické mladší doby bronzové se našel v blíže nelokalizovaném místě na pravém břehu Jizery. S dalšími nálezy žárových hrobů lidu popelnicových polí nás bohužel seznamuje jenom regionální literatura – hroby našel řídící učitel Karel Hrdina v prostoru „mezi Nudvojovicemi a Přepeřemi“ (že by poloha „Na Černavách“?).

Od roku 1909 do konce dvacátého století nebyl v Nudvojovicích proveden jediný archeologický výzkum, přesto zde probíhaly povrchové sběry, které potvrdily lidskou aktivitu nejenom v mladší době kamenné, mladší době bronzové až starší době železné, ale také v mladší době železné v závěru starého letopočtu.

Z Nudvojovic z polohy „Na Bubnu“ pochází zlomek keramické nádoby, který byl po více než 50 let prohlašován za nejstarší doklad přítomnosti Slovanů v oblasti horního Pojizeří. K nálezů této nádoby došlo v roce 1896 při vykopávkách J. V. Šimáka a V. Zappa. Nové bádání o tomto nálezů však přineslo překvapivé výsledky – nejde o doklad přítomnosti nejstarších Slovanů v 6. století nýbrž Germánů ve 4. – 5. stol. po Kristu. Opravdu průkazné

doklady osídlení v tzv. časně slovanském horizontu v našem regionu byly získány až při výzkumu v Turnově – Maškových zahradách v roce 2000.

K záchrannému archeologickému výzkumu v Nudvojovicích došlo v závěru prvního roku milénia. Šlo o záchrannou akci v interiéru kostela sv. Jana Křtitele. Další výzkum se uskutečnil na pozemku 3758/7 v květnu a červnu loňského roku. V souvislosti s plánovanou leč nakonec neuskutečněnou stavbou logistického areálu spol. Kamax s.r.o. Turnov proběhla v ploše projektované haly nejprve zjišťovací sondáž. Ta prokázala doklady po lidské činnosti již před 7 tisíci lety v mladší době kamenné. Následně došlo ke skrývce svrchní části ornice na ploše cca 60 x 50 m, na které jsme po ručním začišťení povrchu kulturní vrstvy našli 162 zahloubené objekty. Většinou šlo o kúlové a sloupové jámy, které ve třech případech tvořily půdorysy vertikálních nadzemních konstrukcí. Tyto stavby měly půdorys obdélníka a byly tvořeny 4 až 5ti řadami kúlů (šířka stavby cca 5 m), délka staveb se pohybovala kolem 10 - 15 m. Vedle těchto konstrukcí se našly i větší objekty – šlo zejména o objekt kruhového půdorysu (obj. 1/08) a jeden rozsáhlý zahloubený útvar (obj. 81/08). V těchto objektech, zahloubených v průměru 1 m od stávající úrovně podloží, se našly artefakty, které svědčí o výrobě broušené a štípané industrie. Jde zejména o doklad výroby broušených kamenných nástrojů – ve výplních objektů se našly polotovary kamenných seker, zmetky polotovarů, seker přeražených při vrtání otvorů pro topůrko, výrobní odpad i surovina, která sloužila k jejich výrobě. Tato surovina je širšího lokálního původu a primárně pochází z oblasti Jizerských hor. Podhorské oblasti Jizerských hor (např. kontaktní dvůr tanvaldského granitu) byly v mladší době kamenné navštěvovány specializovanou skupinou prospektorů vyhledávajících kvalitní surovinu pro výrobu broušené industrie. Na katastru obce Jistebko v Jizerských horách byl objeven těžební a zpracovatelský areál, který lze zcela průkazně datovat do mladší doby kamenné. Lokalita leží na Maršovickém vrchu na jižním svahu Černostudničního hřebene v nadmořské výšce 630 až 710 m n.m.

Po objevu jistebského těžebního a zpracovatelského areálu byly doklady těžby nebo zpracování vytěžené suroviny zjištěny již na dalších 7 lokalitách podhůří Jizerských hor (Maršovice, Velké Hamry, Paseky nad Jizerou, Bílá skála).

Ale kamenné nástroje se nevyráběly přímo v místě těžby. Zde byla surovina jen hrubě upravena do podoby polotovarů, a poté transportována nejprve do podhorských oblastí, kde se nacházely specializované dílny na výrobu kamenné industrie.

V mladším neolitu, kam spadá také nově objevený výrobní okrsek v Turnově-Nudvojovicích, nedocházelo již k těžbě v primárních výchozech, ale surovina byla vysbírávána v podobě valounů přímo z říční terasy Jizery. Byly vybírány valouny přiměřené velikosti, které nevyžadovaly velkou námahu při jejich úpravě do podoby polotovaru. Takovéto dílny byly prozkoumány před několika lety v Turnově – Ohrazenicích a nově v Příšovicích. Přestože distribuční okruh nástrojů z metabazitu typu Pojizeří je dosud poznán jen velmi zběžně, pracovní lze uvažovat o jejich rozšíření minimálně od Slovenska po severní Bavorsko.

Ani surovinu pro výrobu štípaných kamenných nástrojů nebylo třeba „dovážet“ z velkých vzdáleností. V době ledové zasáhl severský ledovec až na naše území a ve své moréně dotlačil také silicity glacienních sedimentů (pazourky), které byly užívány již od starší doby kamenné k výrobě štípané industrie. Výchozy těchto silicitů se nalézají například v oblasti Hrádku nad Nisou, takže byly jednoduše dosažitelné dvoudenním pochodem. Výroba jak štípané tak broušené industrie byla prokázána v zahloubených objektech 1 a 81/08.

Kruhové objekty byly zakryty lehkou vertikální konstrukcí (o tom svědčí nálezy kúlových jam uvnitř těchto objektů). V interiérech byly vyhloubeny stupně, na kterých se nacházela ohniště a pece. Výroba kamenných nástrojů probíhala jak uvnitř, tak i vně těchto staveb. Je pravděpodobné, že nemuselo jít pouze o činnosti sezónní, neboť existence přístřešků by dovolovala nepřetržité provozování výrobních aktivit.

Další doklad po lidské činnosti spadá do závěru 4. tisíciletí př.n.l. Jde o doklad pohřební aktivity kultury se šňůrovou keramikou z mladšího období pozdní doby kamenné – eneolitu. Oblast Českého ráje a středního Pojizeří byla osídlena etnickou skupinou, která k nám přišla (nebo měla alespoň genetický vztah) z oblasti Horní Lužice. V našem regionu již registrujeme 43 lokality s nálezy kultury se šňůrovou keramikou. Přímo na katastru města Turnova a v jeho nejbližším okolí se našly jak doklady pohřební tak sídelní aktivity (např. Turnov-Maškovy zahrady, Ohrazenice – poloha „U Pyrámu“, Turnov – Pohodnice, „U rybníků“ Kobyly). Lokalita v Nudvojovicích patří mezi tradiční pohřební polohy, které se nacházely na okraji terasy nad řekou (zpravidla šlo o tok, který měl komunikační význam). V loňském roce jsme v Nudvojovicích prozkoumali 3 hroby této kultury. Bohužel vzhledem k agresivitě podloží se nedochovaly kosterní pozůstatky. Na lokalitě se původně vyskytovalo více hrobů kultury se šňůrovou keramikou, ale právě rozpad kostí v hrobech chudých na milodary způsobil, že je nelze tradičními exkavačními metodami nalézt. Proto se využívá u těchto potenciálních objektů odběru celé výplně a její rozplavení na jemných sítích.

Jak je patrné z naznačeného přehledu dějin archeologického výzkumu a jeho výsledků ze záchranné akce z loňského roku, patří Nudvojovice do území opakovaně využívaného od staršího pravěku až do současnosti. Právě z tohoto důvodu je nutné důsledně sledovat veškeré zemní zásahy, při kterých může dojít k odhalení jedinečné nálezové situace. Bez pečlivého terénního výzkumu, dokumentace, konzervace artefaktů a rozborů řady přírodovědných analýz nemáme šanci postoupit dále v poodhalení roušky tajemství nepsané historie našeho území.